

УДК:65.325

Болтянська Л.О.,
к.е.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ПЛОДОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКУ

Анотація. Сучасний ринок функціонує під впливом попиту та пропозиції. Суб'єктами ринку, що формують ці елементи, виступають споживачі (регулюють попит) та сільськогосподарські підприємства різних форм власності та особисті господарства населення (утворюють пропозицію.)

Товарна пропозиція продукції галузі садівництва змінюється під впливом різноманітних факторів. У статті проаналізовано чинники, які на пряму формують пропозицію плодової продукції на вітчизняному ринку.

Ключові слова: аграрний ринок, товарна пропозиція, фактори формування пропозиції, розміщення, ефективність виробництва, продуктивність плодів.

JEL Classification: Q21, Q12

Boltyanska L.O.
Ph.D. in Economics, associate professor of business,
trade and exchange activities department,
Tavria State Agrotechnological University

ANALYSIS OF FACTORS OF PROPOSAL FRUIT PRODUCTS ON THE MARKET

Abstract. Modern market is functioning under the influence of macroeconomic elements: supply and demand. Demand for agricultural product market is made by consumers: processors population. Subjects that form the offer in the market are the agricultural enterprises of all forms of ownership and individual households. However, the main factors forming supply of fruits are the factors that influence the growth of production and accordingly the volume of sales of agricultural enterprises and farms. It should also be noted fact feasibility of production of certain products for producers: grow what is profitable, so it is necessary to fill the agricultural products market. Soft and fruit products offer in the domestic market formed by agricultural enterprises and farms. The main producers of the current moment are the households, which concentrates the largest share of the fruit-bearing area of perennial plants, the highest level of performance under trees and weighty fate of commodity production of its market. However, in terms of market primary purpose of commodity production is the profit from the sale, serving the main purpose of production in the fruit farms as opposed to households that use products even for their own needs. Therefore, specialized enterprises should achieve highly efficient on the field through improved use of existing, implementation of resource intensive technologies soft and fruit growing crops, expanding the network of companies specialized in the production of fruits and berries, placing gardens improvement, improve the structure of rock and varietal plantings.

Keywords: agricultural market, commodity supply, factors of supply, location, efficiency, productivity of fruits.

Постановка проблеми: Сучасний ринок функціонує під впливом макроекономічних елементів: попиту та пропозиції. Попит на продукт аграрного ринку створюють споживачі: переробні підприємства, населення. Аграрний ринок визначається рядом факторів, головними з яких є: існуюча ціна на товар; платоспроможність покупців; можливий обсяг споживання продукту; наявність товару-заміннику; корисність даного виду товару та інше. Суб'єктами, що формують пропозицію на ринку виступають сільськогосподарські підприємства всіх форм влас-

ності та особисті господарства населення. Водночас основними факторами формування пропозиції на ринку виступають чинники, які впливають на зростання обсягів виробництва продукції та відповідно обсяги продукції, яка реалізується сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення. Необхідно також звернути увагу на доцільність виробництва певних видів продукції для товаровиробників: вирощувати те, що є прибутковим і тим самим наповнювати аграрний ринок необхідною продукцією. Історично склалось, що при ра-

ціональному веденні галузі садівництва промислове виробництво плодів є достатньо прибутковим для підприємств на території України. Тому, аналіз факторів, що впливають на пропозицію вітчизняної плодової продукції, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Проблемам особливості функціонування ринку, розвитку плодової галузі, підвищення ефективності виробництва, зростання пропозиції плодів на ринку присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, зокрема В.Г. Андрійчука, О.М. Шестопаля, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина, О.М. Єрмакова, В.А. Рульєва, А.І. Шумейка та інших.

Формулювання цілей статі: Основною метою досліджень є аналіз розміщення галузі садівництва на Україні, визначення тенденцій сучасного виробництва плодової продукції та надання оцінки факторам впливу на пропозицію плодової продукції на ринку.

Виклад основного матеріалу. Становлення аграрного ринку відіграє вагомий роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Аграрний сектор вирішує низку питань: від забезпечення ресурсами переробної галузі і забезпечення населення продовольством до розвитку підприємництва у сільській місцевості, зокрема зниження безробіття на селі. Значною складовою аграрного ринку країни є ринок плодівницької продукції. Як і будь-який ринок він підлягає впливу різноманітних факторів. Факторами є явища і процеси, що визначають потенційні можливості збільшення реального обсягу виробництва, підвищення ефективності та якості зростання. Традиційно виділяють прямі і непрямі фактори економічного зростання. Прямі — забезпечують зростання пропозиції плодівницької продукції і включають кількісну і якісну складову трудових, природних ресурсів, основного капіталу, технологію і організацію виробництва, підприємницькі здібності. Непрямі фактори економічного зростання сприяють або обмежують використання потенціалу прямих факторів — це ступінь монополізації ринку; ціни на виробничі ресурси та можливість їх перерозподілу; податкове, кредитно-фінансове та інвестиційне оточення; діюча система розподілу доходів [3, с. 146]. Таким чином, можна стверджува-

ти, що вплив прямих та непрямих факторів на функціонування плодового ринку напряму визначає рівень пропозиції та якість вітчизняної продукції.

Продукція галузі садівництва має різноманітне призначення: виступає джерелом забезпечення цінними елементами людського організму; задовольняє плодопереробну промисловість необхідною кількістю сировини; сприяє зміцненню економіки сільськогосподарських підприємств різних форм власності, насамперед в районах промислового розвитку цієї галузі, створює умови для раціонального використання землі. Галузі належить також важлива роль у раціональному розвитку господарств населення.

У сучасному садівництві країни визначено ряд промислових районів. Перш за все, до них відносять райони промислових центрів та приміських зон крупних міст; райони розміщення підприємств плодопереробної промисловості і виробництва продукції та їх межі; райони, які виробляють продукцію для задоволення власних потреб населення.

Дані останнього перепису площ багаторічних насаджень (1998 рік) свідчать, що загальна площа під плодовими культурами в господарствах суспільного сектору складала 70,6 % всієї площі багаторічних насаджень країни і 29,4% — у господарствах населення. До 2005 року розподіл площ коливався майже навпіл: 48,8% та 51,2% відповідно було закріплено за суб'єктами господарювання. Але, останнім часом посилюється тенденція розподілу площ на користь господарств населення і за даними 2015 р. у їх розпорядженні знаходиться 68% площ багаторічних насаджень, відповідно 32% у розпорядженні сільськогосподарських підприємств різних форм власності (табл.1). Це свідчить про відсутність бажання у господарств суспільного сектору займатись виробництвом продукції достатньо капіталомісткої галузі, інвестиції в яку окупаються тривалий час.

Останніми роками загальна площа садів і ягідників в усіх категоріях господарств постійно зменшується. Порівняно з 2005 роком вона скоротилась на 64,4 тис. га, або на 21,52%. Дана тенденція спостерігається також і по площі плодоносних насаджень.

**Динаміка площ плодових і ягідних насаджень
за категоріями господарств України, тис. га**

Роки	Усі категорії господарств		у тому числі					
	всього	з них частка плодоносних, %	сільськогосподарські підприємства				господарства населення	
			всього	з них частка плодоносних, %	з них фермерські господарства		всього	з них частка плодоносних, %
					всього	у т.ч. частка плодоносних, %		
2005	299,2	88,74	146,2	85,36	9,1	68,1	153,0	91,96
2010	255,3	87,43	94,3	79,64	11,9	62,2	161,0	91,99
2011	254,9	87,64	91,7	79,72	12,8	61,7	163,2	92,10
2012	254,9	87,76	90,3	79,51	13,9	63,3	164,6	92,28
2013	253,2	82,86	88,3	78,60	14,9	65,8	164,9	85,14
2014	239,2	87,75	79,1	78,00	14,4	67,4	160,1	92,57
2015	234,8	87,73	72,8	79,95	15,0	65,3	162,0	91,23
2015р у % до 2005р.	78,48	*	49,79	*	164,84	*	105,88	*

Джерело: розрахунки автора

За цей період площі багаторічних насаджень у сільськогосподарських підприємствах скоротились більше ніж вдвічі, хоча фермерські господарства в період з 2005 року збільшили площі плодів та ягід на 64,8%. У другому секторі виробництва продукції (господарства населення) динаміка площ має стабільно позитивний характер: з 2005 р. їх розмір збільшився на 9 тис. га.

Особливістю даної галузі є обов'язкове та своєчасне відтворення насаджень для безперервного ефективного процесу виробництва у відповідності до нормативних періодів їх створення та продуктивного використання. Аналіз наведених даних показав, що в усіх категоріях господарств країни застосовують насадження, строк плодоносного віку яких уже використано. Значна частка неплодоносних насаджень існує у фермерських господарствах.

Розміщення порід багаторічних насаджень по території країни за категоріями господарств характеризується великою нерівномірністю. В насадженнях суспільного сектору переважають зерняткові культури.

Яблуна і груша, як основні промислові плодови сорти, розташовані по всіх областях. З усіх сортів яблуні найбільшу цінність становить група осіннього та зимового строків дозрівання, оскільки забезпечує споживання свіжих фруктів протягом майже всього року. З півночі на південь питома вага зерняткових зменшується, а частка кісточкових порід збільшується. В насадження південних областей кісточкові породи складають значну питому вагу.

Найбільш нерівномірно розміщені насадження черешні. Великі її масиви розташовані в зоні Степу України. Найбільш крупним районом виробництва товарної продукції є Запорізька область. Тут це найбільш поширена кісточкова порода. Центром вирощування цієї культури є Мелітопольський район, у якому більше 85% дерев сконцентровано в господарствах суспільного сектору. У структурі площ господарств населення ця культура займає провідне місце серед всіх видів плодових культур. У даному регіоні черешню вирощують в основному для екс-

порту у великі промислові центри і за межі країни.

Слива, вишня, абрикос та персик поширені повсюдно, їх площі розміщені в центральних і південних районах країни. Більша частка вирощується в господарствах населення здебільшого для власної потреби, а іноді для реалізації.

У структурі площ плодових культур плодоносного віку в усіх категоріях господарств за останні десять років значних змін

не відбулось. За даними 2015 р. переважають насадження зерняткових культур (майже 65% загальної площі) – 57% яких займають насадження під яблунею та 7% під грушею. Серед кісточкових культур найбільш поширені насадження сливи (10,7%) та вишні (11,7%).

За період з 2005 року відбулись значні зміни в динаміці площ плодоносних насаджень груп зерняткових та кісточкових культур та в розрізі порід дерев (табл.2)

Таблиця 2

Динаміка площ плодових культур у плодоносному віці за породами в усіх категоріях господарств України, тис. га

Культури	Роки							2015р. у % до 2005р.
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Плодові всього:	228,3	187,1	187	186,8	178,3	175,5	171,5	75,1
у т.ч. зерняткові	153,8	119,7	119,7	119,8	113,2	113,7	110,6	71,9
з них яблуня	137,9	105,2	105,2	105,5	99,6	100,2	97,2	70,5
груша	15	13,6	13,6	13,4	12,8	12,7	12,6	84,0
айва	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	88,9
кісточкові	74,5	67,4	67,3	67	65,1	61,8	60,9	81,7
з них слива	21,6	19,6	19,3	19,2	18,7	18,6	18,4	85,2
вишня	20,6	20	20	20,1	19,9	19,7	20	97,1
черешня	13,6	12,6	12,6	12,5	11,4	11,3	10,8	79,4
абрикос	9,9	9,2	9,3	9,3	9,3	8,5	8,2	82,8
персик	8,8	6	6,1	5,9	5,8	3,7	3,5	39,8

Джерело: розрахунки автора

Отже, аналіз свідчить, що площа плодових культур плодоносного віку в цілому по країні в усіх категоріях господарств скоротилась за останнє десятиріччя на чверть і дорівнює 56,8 тис. га. Відповідно до груп плодів, то площа під зернятковими культурами скоротилась майже на третину, у тому числі під яблунею. Площа під кісточковими породами зменшилась за цей же період на 13,6 тис. га Це викликано скороченням плодоносних площ під черешнею (на 20,6%) та персиком (60,2%).

Висока калорійність, наявність пектину і мінеральних речовин робить плоду продукцію необхідною для раціонального харчування людини. Проте, в останні роки в Україні відбувається значне зменшення споживання населенням продукції плодівництва. Відповідно до раціональних норм споживання виробництво плодово-ягідної продукції в Україні повинно складати 3,7 млн. тон. На сьогодні

галузь садівництва не задовольняє внутрішні потреби населення в плодоягідній продукції. Причиною цьому стало зменшення обсягів виробництва плодів, скорочення площ багаторічних насаджень в Україні (рис. 1).

Незважаючи на скорочення площ багаторічних насаджень плодоносного віку, в останньому десятиріччі спостерігається позитивна тенденція зростання пропозиції продукції цієї галузі вітчизняними виробниками. Обсяг зростання вирощеної продукції всіма категоріями господарств за цей час склав 462, 9 тис. тон, що складає 27%. Більше ніж вдвічі зросло валове виробництво плодів та ягід сільськогосподарськими підприємствами, у той же час в господарствах населення цей показник склав 193,8 тис. тон. Це пояснюється поліпшенням якісних показників ефективності виробництва через підвищення урожайності.

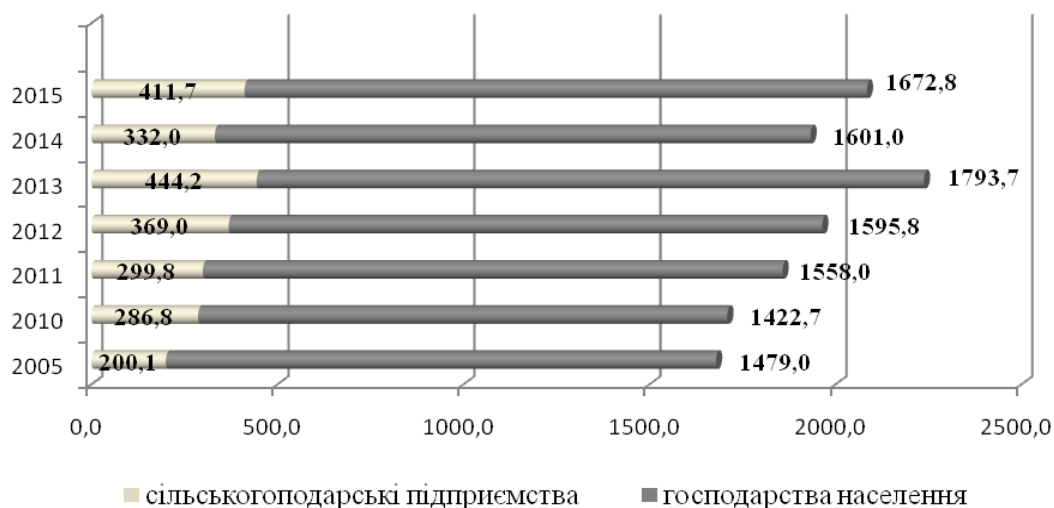

Рис. 1. Динаміка валового виробництва плодів та ягід сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення України за 2005-2015 рр., тис. тон.

Джерело: розрахунки автора

Найважливішим якісним показником розвитку садівництва є продуктивність, яка характеризує рівень інтенсифікації виробництва. Вона обумовлюється комплексом факторів, зокрема системою догляду за плодовими насадженнями та їх щільністю, природно-кліматичними умовами, віковим складом садів та ягідників тощо. Для досягнення стабільного виробництва необхідно чітко дотримання оптимальної вікової структури насаджень, тобто, планомірне їх відтворення; заміна частини плодоносних насаджень, яка щорічно випадає з обліку внаслідок

фізичного і морального старіння. Інтенсифікація садівництва визначається впровадженням сучасних типів насаджень, що забезпечує прискорення окупності капітальних вкладень при створенні насаджень і скорочення їх непродуктивного періоду. Таким чином, всі ці фактори значно впливають на збільшення продуктивності та, як наслідок, зростання пропозиції плодової продукції на ринку.

Рівень урожайності за секторами виробництва значно відрізняється (рис.2).

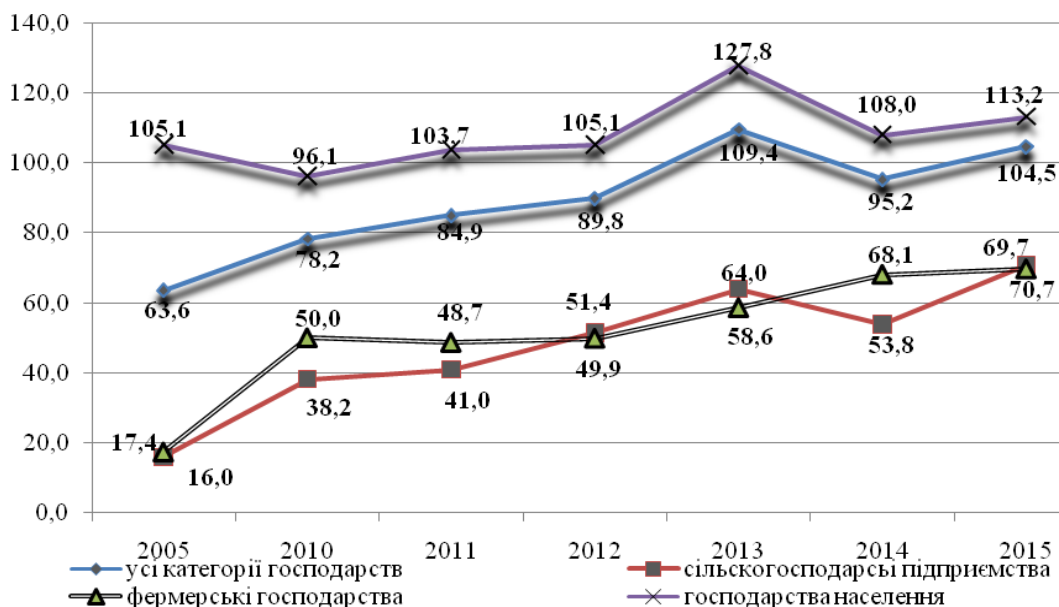

Рис.2. Динаміка урожайності плодівих культур за категоріями господарств України в період 2005-2015рр

Джерело: розрахунки автора

Зазвичай, в господарствах населення площі під насадженнями та кількість дерев незначні, що дозволяє власникам правильно доглядати за насадженнями, своєчасно проводити необхідні агротехнологічні заходи. Це потребує незначних коштів у розрахунку на одну одиницю приватної садиби. Водночас, в сільськогосподарських підприємствах, де середня площа насаджень в середньому дорівнює 50 га і більше, на проведення всіх необхідних агротехнологічних заходів по догляду за деревами необхідні значні кошти та засоби виробництва. Тому в господарствах суспільного сектору (більшість з них багатоспеціалізовані) вимушені зменшувати вкладення, тим самим ризикуючи отримати низькі урожаї.

Сучасний рівень виробництва плодів і ягід в Україні дуже низький у порівнянні з країнами розвинутого садівництва, не дивлячись на достатньо сприятливі умови для його розвитку. На сьогодні споживання плодів, ягід і винограду в Україні в розрахунку на одну особу коливається в межах

від 48 кг до 50 кг (за останні 6 років). У той же час у США споживання плодів і ягід дорівнює 100, Австрії – 134, а в Голландії – 149 кг на одну особу! [4]. Одночасно за науково-обґрунтованою нормою, встановленою інститутом гігієни харчування, річне споживання плодів і ягід має складати 79 кг. Ці норми затверджуються по кожній групі і окремій плодової культурі. Рекомендований обсяг споживання плодів зерняткових культур дорівнює 57,5 кг, у тому числі яблук – 50 кг, груші і айви – 7,5 кг; плодів кісточкових культур – 16 кг, у тому числі вишні – 4 кг, черешні – 2, сливи – 7, абрикоса – 2, персика – 1; горіхів – 1,5 кг і 4 кг ягід на рік. Розрахунки свідчать, що для задоволення потреб населення в плодах і ягодах відповідно до науково-обґрунтованих норм їх споживання урожайність садів слід підвищити до 120-150 ц /га. Проте статистичні дані досягнутого рівня урожайності свідчать про невідповідність науково-обґрунтованим нормам (табл.3).

Таблиця 3

Динаміка продуктивності плодівих культур в усіх категоріях господарств України, ц/га

Культури	Роки							2015р. у% до	
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2005 р	2010 р.
Плодові всього:	64,8	81,8	88,3	104,1	117,8	102,9	110,3	170,3	134,9
у т.ч.зерняткові	58,8	87,6	93,3	122,3	131,0	114,9	122,7	208,7	140,2
з них яблуня	52,2	85,3	90,7	123,0	131,8	113,9	121,4	232,5	142,3
груша	118,2	104,2	112,6	117,5	126,9	124,2	135,4	114,5	130,0
айва	85,6	106,7	110,0	116,7	97,5	93,8	92,5	108,1	86,7
кісточкові	77,1	71,4	79,3	71,4	94,8	81,0	87,7	113,8	122,8
з них слива	76,8	78,8	69,8	76,7	95,8	87,7	100,0	130,2	126,9
вишня	88,3	77,3	86,5	86,0	96,9	92,8	96,5	109,3	124,9
черешня	73,7	57,9	57,8	58,1	63,8	59,6	70,9	96,3	122,4
абрикос	95,2	83,9	128,9	67,6	145,2	75,9	79,1	83,2	94,3
персик	36,4	36,8	54,8	38,8	64,5	60,8	44,6	122,6	121,0

Джерело: розрахунки автора

Порівняно зі скороченням площ під багаторічними насадженнями в Україні покращується якісний склад насаджень. Порівнюючи з початком останнього десятиріччя урожайність плодівих культур у 2015 році зросла з 64,8 ц/га до 110,3 ц/га, а порівняно з

2010 роком – майже на 35%. Зокрема, вдвічі підвищилась продуктивність зерняткових культур, особливо яблуні. Урожайність кісточкових культур за породами має стабільну тенденцію підвищення – в середньому на 13-22%. Це зростання продуктивності дося-

гається за рахунок інтенсифікації галузі, яка полягає в застосуванні нових елементів технології, типів та сортів насаджень.

Підвищення продуктивності насаджень на основі подальшої інтенсифікації галузі, зокрема, створення плодкових насаджень нового типу, виведення і впровадження висо-

копродуктивних якісних сортів з підвищеною стійкістю до морозів, хвороб, шкідників, розширення площ плодоносного віку – все це сприяє зростанню пропозиції плодової продукції на ринку та раціоналізації її структури в залежності від норм споживання (табл. 4)

Таблиця 4

Динаміка та структура пропозиції плодової продукції усіма категоріями господарств України

Культури	Роки							Середнє за 2005-2015р.
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Темпи приросту валового виробництва (у % до попереднього періоду)								
Плодові всього:	-	3,4	7,9	17,8	8,0	-14,0	4,7	3,12
у т.ч.зерняткові	-	15,9	6,6	31,2	1,2	-11,9	3,9	5,19
з них яблуна	-	24,6	6,4	36,0	1,1	-13,1	3,4	6,36
груша	-	-20,1	8,0	2,9	3,1	-2,9	8,2	-0,48
айва	-	24,7	3,1	6,1	-25,7	-3,8	-1,3	-0,49
кісточкові	-	-16,2	10,9	-10,4	29,0	-18,9	6,7	-0,9
з них слива	-	-6,9	-12,8	9,3	21,7	-8,9	12,7	1,30
вишня	-	-15,0	11,9	-0,1	11,6	-5,1	5,5	0,74
черешня	-	-27,1	-0,3	-0,3	0,1	-7,4	13,8	-3,30
абрикос	-	-18,0	55,3	-47,5	114,6	-52,2	0,6	-4,55
персик	-	-30,9	51,1	-31,4	63,3	-39,8	-30,7	-8,58
Структура пропозиції плодів на ринку, %								
Плодові всього:	100	100	100	100	100	100	100	100
у т.ч.зерняткові	61,2	68,5	67,7	75,4	70,6	72,3	71,8	70,0
з них яблуна	48,7	58,6	57,8	66,8	62,5	63,2	62,4	60,5
груша	11,9	9,3	9,3	8,1	7,7	8,7	9,0	9,03
айва	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,49
кісточкові	38,8	31,5	32,3	24,6	29,4	27,7	28,2	30,0
з них слива	11,2	10,1	8,2	7,6	8,5	9,0	9,7	9,1
вишня	12,3	10,1	10,5	8,9	9,2	10,1	10,2	10,1
черешня	6,8	4,8	4,4	3,7	3,5	3,7	4,0	4,3
абрикос	6,3	5,0	7,3	3,2	6,4	3,6	3,4	5,0
персик	2,1	1,4	2,0	1,2	1,8	1,2	0,8	1,5

Джерело: Статистичний щорічник за 2015 рік. Режим доступу:

http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_oehv_bl.htm; розрахунки автора

Статистичні дані свідчать про стабільну позитивну тенденцію зростання пропозиції плодової продукції усіма категоріями господарств на вітчизняному ринку. Темпи зростання пропозиції в середньому за останнє десятиріччя склали 3,12%, у тому числі, по зернятковим культурам, зокрема яблуні – 6,36%. За кісточковими породами спостерігається зменшення пропозиції даних куль-

тур на ринку через скорочення виробництва черешні, абрикосу та персику.

У структурі пропозиції плодів вітчизняних товаровиробників за останнє десятиріччя переважають плоди зерняткових культур (70%), більша частина яких займає яблуна (60,5%). Кісточкові породи представлені на ринку в основному вишнею (10,1%), сливою (9,1%) та невеликою кількістю абрикоса.

Висновки. Пропозиція плодючої продукції на вітчизняному ринку формується сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення. Головними виробниками виступають господарства населення, в яких концентрується найбільша частка плодоносних площ багаторічних насаджень, найвищий рівень продуктивності дерев та відповідно вагома доля товарної продукції даного ринку. Проте, в умовах ринку основною метою товарного виробництва є одержання прибутку від реалізації, що виступає основною метою виробництва плодів

у сільськогосподарських підприємствах на відміну від господарств населення, які використовують продукцію ще й на власні потреби. Тому, спеціалізовані підприємства мають досягати високоефективного ведення галузі завдяки покращенню використання наявних ресурсів, впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодючих культур, розширенню мережі підприємств, які спеціалізуються на виробництві плодів та ягід, удосконаленню розміщення садів, поліпшенню структури породного і сортового складу насаджень.

Список літератури

1. Рекомендации по породно-сортовому составу плодовых насаждений в степных районах юга Украины – Запорожье, коммунары, 1983 – 34с.
2. Шестоपाल О.М. Воспроизводство и эффективность продуктивного использования плодовых и ягодных насаждений. – К.: Сільгоспосвіта, 1994.-256с.
3. Наконечна К. В. Аналіз впливу факторів зростання аграрного виробництва на його організацію / К. В. Наконечна // Біоресурси і природокористування. – 2014. – Т. 6, № 5-6. – С. 146-150. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bpc_2014_6_5-6_27.
4. Бурляй А.П. Сучасний стан розвитку садівництва в Україні / А. О. Харенко, О. Л. Бурляй, А. П. Бурляй: зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва. –Умань, 2013. – Вип. 82. – с.249-260.
5. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року. Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
6. Економіка та організація промислового садівництва України: монографія / [Шестоपाल О.М., Рудьєв В.А., Кондратенко П.В. та ін.]; за ред. О.М.Шестоपालя. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 334 с.
7. Єрмаков О.Ю. Ринок фруктів і ягід / О.Ю. Єрмаков, А.В. Рибак, Т.Є. Кондратенко, І.І. Ковчезнюк, О.В. Рибак, А.І. Шумейко / За ред. Єрмакова О.Ю. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 84 с.
8. Жигadlo В. Тенденції у зовнішній торгівлі плодовоовочевою продукцією у 2009 році / В. Жигadlo: матеріали конференції «Комерційне плодовоовівництво, квітництво та озеленення», 25 лютого 2010р. – Київ, 2010, – 19 с.
9. Рудьєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України: монографія / В.А. Рудьєв. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 360 с. 6.
10. Юрчишин В.В. Економічна ефективність порід і сортів плодovих культур : монографія / В.В. Юрчишин. – К.: Урожай, 1968. – 195 с.
11. Статистичний щорічник за 2015 рік. Сільське, лісове та рибне господарство [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_ohv_bl.htm

References

1. Rekomendatsii po porodno-sortovomu sostavu plodovyh nasazhdeniy v stepnyh rayonah yuga Ukrainy [Recommendations for rock-variety composition of fruit and berry plantations in the steppe regions of South Ukraine] (1983). *Zaporozhye, kommunar - Zaporozhye, kommunar*, 34 p. [in Russian].
2. Shestopal O.M. (1994) Vosproizvodstvo i effektivnost produktivnogo ispolzovaniya plodovyh i yagodnyh nasazhdeniy [Reproduction and efficiency of the productive use of fruit and berry plantations]. K.: *Silhosposvita*, 256 p. [in Russian].
3. Nakonechna K.V. (2014) Analiz vplivu faktoriv zrostantnya agrarnogo vrobnitstva na yogo organizatsiyu [Analysis of the impact factors of growth of agricultural production in its organization]. *Bioresursi i prirodokoristuvannya - Bioresources and Nature Management*, Vol. 6, № 5-6, 146-150 [in Ukrainian].
4. Burliyay A.P., Harenko A.O., Burliyay O.L. (2013) Suchasniy stan rozvitku sadivnitstva v Ukrayini [Current state development of horticulture in Ukraine]. *Suchasniy stan rozvitku sadivnitstva v Ukrayini - Coll. Science. works Uman National University of Horticulture*, Vol. 82, 249-260 [in Ukrainian].
5. Galuzeva programa rozvitku sadivnitstva Ukrayini na period do 2025 roku [Industry Horticulture Development Program of Ukraine till 2025] [Online], available at: <http://www.minagro.gov.ua>. [in Ukrainian].
6. Shestopal O.M., Rudev V.A., Kondratenko P.V. and oth. (2010) Ekonomika ta organizatsiya promislivogo sadivnitstva Ukrayini: monografiya [Economics and Industrial Horticulture Ukraine: monograph]. K.: NNC IAE, 334 p. [in Ukrainian].
7. Ermakov O.Yu. Rinok fruktiv i yagid [Market of fruits and berries] / O.Yu. Ermakov, A.V. Ribak, T.E. Kondratenko, I.I. Kovchезnyuk, O.V. Ribakova, A.I. Shumeyko / *Za red. Ermakova O.Yu.* – K.: IAE UAAN, 2001. – 84 p. [in Ukrainian].
8. Zhigadlo V. (2010) Tendentsiyi u zovnishniy torgivli plodoovochevoyu produktsiyeyu u 2009 rotsi [Trends in foreign trade produce in 2009]. *Materiali konferentsiyi «Komertsiyne plodoovochnitstvo, kvitnitstvo ta ozelenennya»*, 25.02.2010r. – Kiyiv, – 19 p. [in Ukrainian].
9. Rudev V.A. (2004) Ekonomichni problemi rozvitku sadivnitstva Ukrayini: monografiya [Economic efficiency of breeds and varieties of fruit crops: monograph]. K.: *NNTs IAE*, 360 p. [in Ukrainian].
10. Yurchishin V.V. (1968) Ekonomichna efektivnist porid i sortiv plodovih kultur : monografiya [Economic efficiency of breeds and varieties of fruit crops: monograph] / K.: *Urozhay*, 195 p. [in Ukrainian].
11. State. Statistics Service of Ukraineo Statistichniy shchorichnik za 2015 rik. Silske, lisove ta ribne gospodarstvo [Statistical Yearbook for 2015. Agriculture, forestry and fisheries] [Online], available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_ohv_bl.htm [in Ukrainian].